किरण शाक्य (पन्त) को जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह
द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको आवश्यकता
परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

शोधाकर्ता
सविना खड्का
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०६९

शोधनिर्देशक
उप–प्रा. अशोक थापा

किरण शाक्य (पन्त) को जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह
द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको आवश्यकता
परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

सविना खड्का
परीक्षा क्रमाङ्क : २८०७५१
त्रि.वि. दर्ता नं. : ६–२–४२८–२१–२००४
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
२०६९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको छात्रा सविना खड्काले **किरण शाक्य** (**पन्त**) **को जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै मेहनतका साथ पूरा गरिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु । यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति :

....

उप–प्रा. अशोक थापा

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्रा सविना खड्काले त्रि.वि., स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको आवश्यकता परिपूर्तिको लागि तयार पार्नु भएको **किरण शाक्य (पन्त) को जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षक शोधपत्र मूल्याङ्कन समितिद्वारा आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति	**हस्ताक्षर**
१. प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम विभागीय प्रमुख	....
२. उप–प्रा. अशोक थापा शोधनिर्देशक	....
३. बाह्य परीक्षक	....

मिति :

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, स्नातकोत्तर तह, द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको आवश्यकता पूर्ति गर्न **किरण शाक्य (पन्त) को जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र आदरणीय गुरु उप–प्रा. अशोक थापाज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो सघन कार्य व्यस्तताका बिचबाटै पनि समय निकालेर शोधपत्र तयारीका सन्दर्भमा मलाई उचित निर्देशन र सल्लाह प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरुप्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान गर्न स्वीकृति प्रदान गर्ने अनुसन्धान कमिटि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति म कृतज्ञ छु । शोधपत्र तयारीका क्रममा शोधनायिका किरण शाक्य (पन्त) ले आफ्नो जीवनी र व्यक्तित्वका बारेमा कति पनि झन्झट नमानी दिनुभएको जानकारी तथ आवश्यक सामग्री सङ्कलनमा बाटो देखाइदिनुका अतिरिक्त परिवारजनप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । त्यस्तै शोधपत्र तयार पार्दा दैनिक रुपमा सर–सहयोग गरिदिने समकक्षी मेरो श्रीमान् विनयराज अधिकारीलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसैगरी थप सल्लाह सुझाव दिई सहयोग गर्नुहुने लीला लुइटेलप्रति म आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयारी सिलसिलामा सहयोग गर्ने त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालय र प्रशासनप्रति आभार व्यक्त गर्न मैले आफ्नो कर्तव्य सम्झिएको छु । साथै प्रत्यक्ष र परोक्ष रुपमा सहयोग गर्नुहुने मेरा सम्पूर्ण मित्रहरुमा पनि कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

विविध आर्थिक र व्यावहारिक समस्याहरुसँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्च गरेर मेरो अध्ययनलाई यस स्थितिमा ल्याउन योगदान गर्नुहुने मेरा पूजनीय माता–पिता श्री कृष्णबहादुर खड्का र श्रीमती सानु खड्का तथा सासु ससुरा श्री लेखनाथ अधिकारी र श्रीमती विश्वमाया अधिकारीप्रति आजीवन ऋणी छु भने शोधपत्र टङ्कण गरी सहयोग गरिदिने कीर्तिपुर स्थित एस.के. बुक्सप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

मिति : २०६९।०६।२४

....

सविना खड्का

समूह २०६५/६६

त्रि.वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

विषयसूची

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

कृतज्ञताज्ञापन

विषयसूची

परिच्छेद एक

शोध परिचय

१.१ विषय परिचय १

१.२ समस्याकथन २

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा २

१.५ शोधकार्यको महत्त्व ३

१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन ३

१.७ शोधविधि ४

१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि ४

१.७.२ सामग्री विश्लेषणको सैद्धान्तिक आधार र ढाँचा ४

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा ४

परिच्छेद दुई

किरण शाक्य (पन्त) को जीवनी

२.१ जन्म र जन्मस्थान ५

२.२ पारिवारिक पृष्ठभूमि ५

२.३ बाल्यकाल ६

२.४ शिक्षादीक्षा ७

२.५ बेलसँग विवाह ८

२.६ दाम्पत्य जीवन र पारिवारिक स्थिति ९
२.७ आर्थिक अवस्था ११
२.८ सन्तान १२
२.९ संस्थागत संलग्नता वा जागिरे जीवन १२
२.१० स्वभाव, बानी व्यवहार र रुचि १३
२.१०.१ स्वभाव तथा बानी व्यवहार १३
२.१०.२ रुचि १४
२.११ भ्रमण १५
२.१२ साहित्यिक क्षेत्रमा प्रवेश १६
२.१२.१ लेखन प्रेरणा र आरम्भ १६
२.१२.२ प्रकाशित पुस्तकाकार कृतिहरू र रचनाहरू १७
२.१३ राजनीति र सामाजिक सङ्घसंस्थासँगको संलग्नता १८
२.१४ सम्मान तथा पुरस्कार १९
२.१५ जीवनदर्शन २०

परिच्छेद तिन

किरण शाक्य (पन्त) को व्यक्तित्व

३.१ पृष्ठभूमि २१
३.२ व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू २२
३.१.१.१ आन्तरिक व्यक्तित्व २३
३.१.१.२ बाह्य व्यक्तित्व २४
३.१.२ सार्वजनिक व्यक्तित्व २५
३.२.१.१ साहित्यिक व्यक्तित्व २५
३.१.२.२ साहित्येतर व्यक्तित्व ३०
३.३ जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्य लेखनका बिच अन्त:सम्बन्ध ३१

परिच्छेद चार

किरण शाक्य पन्तको कृतित्वको अध्ययन

४.	विषय प्रवेश	३३
४.१	कथाको पृष्ठभूमि	३३
	४.१.१ कथानक	३५
	४.१.२ पात्र/चरित्रचित्रण	३६
	४.१.३ परिवेश	३६
	४.१.४ दृष्टिबिन्दु	३७
	४.१.५ भाषाशैली	३७
	४.१.६ उद्देश्य	३८
४.२	कथातत्त्वको आधारमा किरण शाक्य पन्तको उज्यालो भविष्यको पर्खाइमा कथासङ्ग्रह भित्रका कथाहरूको विश्लेषण	३९
	४.२.१ उज्यालो भविष्यको पर्खाइमा कथाको विश्लेषण	३९
	४.२.१.१ कथानक	३९
	४.२.१.२ पात्र/चरित्रचित्रण	४०
	४.२.१.३ परिवेश	४१
	४.२.१.४ भाषाशैली	४१
	४.२.१.४ दृष्टिबिन्दु	४१
	४.२.१.५ उद्देश्य	४१
	४.२.२ 'अधुरो उपन्यास' कथाको विश्लेषण	४२
	४.२.२.१ कथानक	४२
	४.२.२.२ पात्र/चरित्रचित्रण	४३
	४.२.२.३ परिवेश	४४
	४.२.२.४ भाषाशैली	४४
	४.२.२.५ दृष्टिबिन्दु	४४
	४.२.२.६ उद्देश्य	४५
	४.२.३ 'स्मृतिका पानाहरू' कथाको विश्लेषण	४५

४.२.३.१ कथानक ४५
४.२.३.२ पात्र/चरित्रचित्रण ४६
४.२.३.३ परिवेश ४७
४.२.३.४ भाषाशैली ४७
४.२.३.५ दृष्टिबिन्दु ४७
४.२.३.६ उद्देश्य ४८
४.२.४ 'अवकाश' कथाको विश्लेषण ४८
४.२.४.१ कथानक ४८
४.२.४.२ पात्र/चरित्रचित्रण ४९
४.२.४.३ परिवेश ५०
४.२.४.४ भाषाशैली ५०
४.२.४.५ दृष्टिबिन्दु ५१
४.२.४.६ उद्देश्य ५१
४.२.५ 'रने असनको चोकमा' कथाको विश्लेषण ५२
४.२.५.१ कथानक ५२
४.२.५.२ पात्र/चरित्रचित्रण ५२
४.२.५.३ परिवेश ५३
४.२.५.४ भाषाशैली ५३
४.२.५.५ दृष्टिबिन्दु ५४
४.२.५.६ उद्देश्य ५४
४.२.६ 'सन्तोष नै सुख' कथाको विश्लेषण ५४
४.२.६.१ कथानक ५४
४.२.६.२ पात्र/चरित्रचित्रण ५५
४.२.६.३ परिवेश ५६
४.२.६.४ भाषाशैली ५६
४.२.६.५ दृष्टिबिन्दु ५७
४.२.६.६ उद्देश्य ५७

४.२.७ 'गाउँकी गोमा' कथाको विश्लेषण ५७
४.२.७.१ कथानक ५७
४.२.७.२ पात्र/चरित्रचित्रण ५८
४.२.७.३ परिवेश ५९
४.२.७.४ भाषाशैली ६०
४.२.७.५ दृष्टिबिन्दु ६०
४.२.७.६ उद्देश्य ६०
४.२.८ 'सहिदकी आमा' कथाको विश्लेषण ६१
४.२.८.१ कथानक ६१
४.२.८.२ पात्र/चरित्रचित्रण ६२
४.२.८.३ परिवेश ६२
४.२.८.४ भाषाशैली ६२
४.२.८.५ दृष्टिबिन्दु ६३
४.२.८.६ उद्देश्य ६३
४.२.९ 'स्वप्निल मान्छे' कथाको विश्लेषण ६३
४.२.९.१ कथानक ६३
४.२.९.२ पात्र/चरित्रचित्रण ६४
४.२.९.३ परिवेश ६४
४.२.९.४ भाषाशैली ६५
४.२.९.५ दृष्टिबिन्दु ६५
४.२.९.६ उद्देश्य ६५
४.२.१० 'आश्रयको खोजीमा' कथाको विश्लेषण ६६
४.२.१०.१ कथानक ६६
४.२.१०.२ पात्र/चरित्रचित्रण ६६
४.२.१०.३ परिवेश ६७
४.२.१०.४ भाषाशैली ६७
४.२.१०.५ दृष्टिबिन्दु ६८
४.२.१०.६ उद्देश्य ६८

४.२.११ 'प्रतिरोध' कथाको विश्लेषण ६८
४.२.११.१ कथानक ६८
४.२.११.२ पात्र/चरित्रचित्रण ६९
४.२.११.३ परिवेश ७०
४.२.११.४ भाषाशैली ७०
४.२.११.५ दृष्टिबिन्दु ७०
४.२.११.६ उद्देश्य ७१
४.२.१२ 'जिन्दगी बाँचिरहेछ फुटपाथमा' कथाको विश्लेषण ७१
४.२.१२.१ कथानक ७१
४.२.१२.२ पात्र/चरित्रचित्रण ७२
४.२.१२.३ परिवेश ७२
४.२.१२.४ भाषाशैली ७३
४.२.१२.५ दृष्टिबिन्दु ७३
४.२.१२.६ उद्देश्य ७३
४.३ कथातत्त्वका आधारमा बन्धनमुक्त कथासङ्ग्रहभित्रका कथाहरूको विश्लेषण ७४
४.३.१ बन्धनमुक्त कथा ७४
४.३.१.१ कथानक ७४
४.३.१.२ पात्र ७४
४.३.१.३ परिवेश ७५
४.३.१.४ भाषाशैली ७५
४.३.१.५ दृष्टिबिन्दु ७५
४.३.१.६ उद्देश्य ७५
४.३.२ प्रतिद्वन्द्व कथा ७६
४.३.२.१ कथानक ७६
४.३.२.२ पात्र ७६
४.३.२.३ परिवेश ७७
४.३.२.४ भाषाशैली ७७
४.३.२.५ दृष्टिबिन्दु ७७

४.३.२.६ उद्देश्य ७८

४.३.३ जीवनको गोरेटोमा ७८

४.३.३.१ कथानक ७८

४.३.३.२ पात्र ७८

४.३.३.३ परिवेश ७९

४.३.३.४ भाषाशैली ७९

४.३.३.५ दृष्टिबिन्दु ७९

४.३.३.६ उद्देश्य ८०

४.३.४ झगडा ८०

४.३.४.१ कथानक ८०

४.३.४.२ पात्र ८०

४.३.४.३ परिवेश ८१

४.३.४.४ भाषाशैली ८१

४.३.४.५ दृष्टिबिन्दु ८१

४.३.४.६ उद्देश्य ८१

४.३.५ धारणा ८२

४.३.५.१ कथानक ८२

४.३.५.२ पात्र ८२

४.३.५.३ परिवेश ८२

४.३.५.४ भाषाशैली ८३

४.३.५.५ उद्देश्य ८३

४.३.६ जीवनको अस्तित्व ८३

४.३.६.१ कथानक ८३

४.३.६.२ पात्र ८४

४.३.६.३ परिवेश ८४

४.३.६.४ भाषाशैली ८४

४.३.६.५ दृष्टिबिन्दु ८५

४.३.६.६ उद्देश्य ८५

४.३.७ रेशमी चोलो ८५

४.३.७.१ कथानक ८५

४.३.७.२ पात्र ८५

४.३.७.३ परिवेश ८६

४.३.७.४ भाषाशैली ८६

४.३.७.५ दृष्टिबिन्दु ८६

४.३.७.६ उद्देश्य ८७

४.३.८ इज्जत ८७

४.३.८.१ कथानक ८७

४.३.८.२ पात्र ८७

४.३.८.३ परिवेश ८८

४.३.८.४ भाषाशैली ८८

४.३.८.५ दृष्टिबिन्दु ८८

४.३.८.६ उद्देश्य ८८

४.२.९ 'बिर्सेको सम्भना' कथाको विश्लेषण ८९

४.२.९.१ कथानक ८९

४.२.९.२ पात्र/चरित्रचित्रण ८९

४.२.९.३ परिवेश ८९

४.२.९.४ भाषाशैली ९०

४.२.९.५ दृष्टिबिन्दु ९०

४.२.९.६ उद्देश्य ९०

४.२.१० 'आमा' कथाको विश्लेषण ९०

४.२.१०.१ कथानक ९०

४.२.१०.२ पात्र/चरित्रचित्रण ९१

४.२.१०.३ परिवेश ९१

४.२.१०.४ भाषाशैली ९१

४.२.१०.५ दृष्टिबिन्दु ९२

४.२.१०.६ उद्देश्य ९२

४.२.११ 'सारी' कथाको विश्लेषण ९२
४.२.११.१ कथानक ९२
४.२.११.२ पात्र/चरित्रचित्रण ९३
४.२.११.३ परिवेश ९३
४.२.११.४ भाषाशैली ९३
४.२.११.५ दृष्टिबिन्दु ९४
४.२.११.६ उद्देश्य ९४
४.२.१२ 'चम्पा' कथाको विश्लेषण ९४
४.२.१२.१ कथानक ९४
४.२.१२.२ पात्र/चरित्रचित्रण ९५
४.२.१२.३ परिवेश ९५
४.२.१२.४ भाषाशैली ९६
४.२.१२.५ दृष्टिबिन्दु ९६
४.२.१२.६ उद्देश्य ९६
४.२.१३ 'मंगली' कथाको विश्लेषण ९६
४.२.१३.१ कथानक ९६
४.२.१३.२ पात्र/चरित्रचित्रण ९७
४.२.१३.३ परिवेश ९७
४.२.१३.४ भाषाशैली ९८
४.२.१३.५ दृष्टिबिन्दु ९८
४.२.१३.६ उद्देश्य ९८
४.२.१४ 'कोठाको बत्ती' कथाको विश्लेषण ९९
४.२.१४.१ कथानक ९९
४.२.१४.२ पात्र/चरित्रचित्रण ९९
४.२.१४.३ परिवेश १००
४.२.१४.४ भाषाशैली १००
४.२.१४.५ दृष्टिबिन्दु १००
४.२.१४.६ उद्देश्य १००

४.४ 'दीपमाला' नाटकको विश्लेषण १०१
४.५ किरण शाक्य पन्तका फुटकर रचनाहरूको विवरण १०२

परिच्छेद पाँच
उपसंहार तथा निष्कर्ष

५.१ उपसंहार १०४
५.२ निष्कर्ष १०६

परिशिष्ट १०९
सन्दर्भग्रन्थसूची ११९